

Ο Μπακούνιν ήταν ο γίγαντας του επαναστατικού κινήματος της Ευρώπης από 1848 έως το θάνατό του το 1876. Ήταν αρκετά ψηλός και τεράστιος, κυριολεκτικά γίγαντας, καθώς επίσης στη φαντασία των αστών φάνταζε ως δαίμονας. Ακόμα και αν αναφέρεται συχνά ως ο πατέρας του αναρχικού κινήματος, σήμερα οι ιδέες του για την επαναστατική οργάνωση είναι ανεπαρκώς κατανοητές από τους αναρχικούς και τους μαρξιστές. Αντίθετα, αναφέρεται πολύ πιο συχνά ο ρόλος του στην αντιμετώπιση των αυταρχικών ιδεών του μαρξισμού στους κόλπους της Α' Διεθνούς. Υπάρχουν διάφοροι επαρκείς λόγοι για τους οποίους δεν αναφέρονται αυτές οι θετικές ιδέες του Μπακούνιν. Τα χρόνια που ο Μαρξ πέρασε στην Βρετανική Βιβλιοθήκη τελειοποιώντας το «Κεφάλαιο», ο Μπακούνιν τα πέρασε σε μια σειρά φυλακών, αλυσοδεμένος σε τοίχους, όπου από το σκορβούτο έχασε τα δόντια του. Κάτι που δεν ήταν και το καλύτερο περιβάλλον για έρευνα ή γράψιμο! Και εν πάση περιπτώσει, δεδομένου ότι ο ίδιος παραδέχτηκε το 1871 ότι «δεν είμαι ούτε επιστήμονας ούτε φιλόσοφος ούτε ακόμη και επαγγελματίας συγγραφέας. Έχω γράψει πολύ ελάχιστα στη διάρκεια της ζωής μου και το έχω κάνει αυτό μόνο για αυτοάμυνα». [2] Στην πραγματικότητα, έγραψε χιλιάδες επιστολές, αλλά σχετικά λίγα άρθρα ή μπροσούρες. Πολλά από αυτά που είναι σήμερα διαθέσιμα από το έργο του Μπακούνιν είναι χειρόγραφα αδημοσίευτων εργασιών.

Επίσης, δεν παραδέχτηκε ποτέ οποιαδήποτε συνέπεια στα γραπτά ή τις δραστηριότητές του. Ακόμη και το 1871, όταν αυτός και ο Μαρξ φιλονικούσαν για το μέλλον της Α' Διεθνούς, έγραφε: «Όσον αφορά τις γνώσεις, ο Μαρξ ήταν (το 1844) και είναι ακόμα, ασύγκριτα πιο προηγμένος από μένα. Δεν γνώριζα τίποτα εκείνη την περίοδο από Πολιτική Οικονομία, δεν είχα απελευθερωθεί ακόμα από τις μεταφυσικές μου παρατηρήσεις.... Με αποκάλεσε συναισθηματικό ιδεαλιστή και είχε δίκιο...». [3]

Πολλοί μαρξιστές είδαν τον Μαρξ ως ένα είδος προφήτη, τα γραπτά του οποίου αποτελούν μια τέλεια υλιστική «αποκάλυψη» που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να απαντήσει σε όλα τα σημερινά ζητήματα. Αυτό μπορεί μεν να είναι μια ανόητη προσέγγιση, αλλά είναι αλήθεια αν πούμε ότι ο Μαρξ είναι πιο συνεπής από τον Μπακούνιν σε γραπτό έργο. Τα γραπτά του νεαρού Μπακούνιν αποπνέουν διαφορετικές πολιτικές απόψεις απ' ό,τι τα γραπτά στο τέλος της ζωής του.

Ο Μπακούνιν στη νεαρή του ηλικία

Ο Μπακούνιν ακολούθησε παρόμοια πορεία ανάπτυξης όπως πολλοί άλλοι επαναστάτες εκείνης της γενιάς που προέρχονταν από αστικό περιβάλλον. Όπως ο Μαρξ και ο Ένγκελς, στη διαδικασία αυτή συμπεριλαμβανόταν και η συμμετοχή στους αριστερούς Εγελιανούς. Το 1844 ο Μπακούνιν ήταν μέλος της Δημοκρατικής Ομοσπονδίας του Μαρξ στο Παρίσι, όπου συναντήθηκε επίσης με τον Προυντόν και επηρεάστηκε απ' αυτόν. Όταν εξερράγησαν οι επαναστάσεις του 1848 (που επικεντρώθηκαν σε αιτήματα για κοινοβούλια και αστικούς νόμους), υπηρέτησε στην Εθνική Φρουρά των Εργαζομένων του Παρισιού. Όταν η επανάσταση αυτή ηττήθηκε κατέφυγε στη Γερμανία το Μάρτιο του ίδιου χρόνου καθώς ξέσπασαν επαναστάσεις εκεί, ελπίζοντας να ενθαρρύνει μια Πολωνική εξέγερση.

Η πολιτική ιδεολογία του Μπακούνιν εκείνη την εποχή ήταν αρκετά ασχημάτιστη, αλλά συνήθως περιγράφεται ως «πανσλαβιστής». Αρκετοί σχολιαστές από τότε είχαν πρόβλημα να κατατάξουν την τάση αυτή σε οποιοδήποτε λογικό πλαίσιο. Οι αναρχικοί το αντιμετωπίζουν ως άσχετο, ενώ οι μαρξιστές έχουν επικεντρωθεί γενικά σ' αυτό για να επιτεθούν στον Μπακούνιν για τις αντι-γερμανικές (πρωσικές) πτυχές της τάσης

αυτής. Τα γραπτά και οι δραστηριότητές του αυτήν την περίοδο μπορούν να παρομοιαστούν με αυτό που ονομάστηκε αργότερα στην Ιρλανδία αριστερός ρεπουμπλικανισμός. Η ιδέα ότι ο «εθνικός αγώνας» μπορεί να αποτελέσει εφιαλτήριο προς την κατάργηση της αστικής νομοθεσίας, ακόμη και αν επιτύχει την εθνική ανεξαρτησία, μπορεί να βρεθεί επίσης και σε πολλά γραπτά μαρξιστών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων του Κόνολλι και του Τρότσκι. Οι αντι-γερμανικές του κορώνες γίνονται αρκετά συμβατές με τις αρκετά μεταγενέστερες αντι-αμερικανικές διατριβές των νοτιοαμερικανών επαναστατών μαρξιστών οι οποίοι μερικές φορές προσδιόρισαν τον εχθρό τους ως τον «ξανθό εχθρό με τα μπλε μάτια από τον Βορρά».

Το 1848, επίσης, ο Μπακούνιν συμμετείχε στο σλαβικό συνέδριο στην Πράγα και να δημοσιεύει μια «Έκκληση προς τους Σλάβους». Αυτή η έκκληση είχε πολλά κοινά στοιχεία με τις αργότερα δημοκρατικές δηλώσεις, όπως για παράδειγμα το κάλεσμα για επαναστατική σλαβική ενότητα ενάντια στην γερμανική, τουρκική και ουγγρική κατοχή «ενώ απλώνουμε το αδελφικό μας χέρι στους Γερμανούς, στη δημοκρατική Γερμανία». Επιδίωξε να καταστήσει το σοσιαλισμό αναπόφευκτο μέρος του εθνικού απελευθερωτικού αγώνα γράφοντας: «Ο καθένας έχει συνειδητοποιήσει ότι η ελευθερία ήταν μόνο ένα ψέμα, όταν η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού έχει καταντήσει μια άθλια ύπαρξη, που στερείται εκπαίδευσης, ελευθερίας και ψωμιού, είναι προδιαγεγραμμένη να χρησιμοποιηθεί ως το υποστήριγμα των ισχυρών και των πλουσίων». Και η έκκληση τελειώνει: «Το κοινωνικό εμφανίζεται έτσι να είναι πρώτα απ' όλα το ζήτημα της πλήρους ανατροπής της κοινωνίας» [4]

Τα χρόνια της φυλακής

Ο Μπακούνιν εγκαταστάθηκε στη Δρέσδη όπου συνάντησε και τον συνθέτη Richard Wagner. Εκεί, τον Μάη του 1849, μια συνταγματική κρίση οδήγησε σε μια άλλη εξέγερση. Με τον Wagner συμμετείχε στην εξέγερση και έγινε μέλος της Επαναστατικής Επιτροπής. Ο Μαρξ δίνει μια περίληψη των γεγονότων σε μια επιστολή στην εφημερίδα «New York Daily Tribune» (2 Οκτώβρη 1852) σε άρθρο του με τίτλο «Επανάσταση και αντεπανάσταση στη Γερμανία»: «Στη Δρέσδη, οι μάχες στους δρόμους συνεχίστηκαν για 4 μέρες. Οι καταστηματαρχές της Δρέσδης, οργανωμένοι σε «κοινοτικές φρουρές», όχι μόνο αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην εξέγερση, αλλά πολλοί απ' αυτούς υποστήριξαν το στρατό ενάντια στους εξεγερμένους. Σχεδόν όλοι οι επαναστάτες ήταν εργαζόμενοι από τα τριγύρω εργοστάσια. Στο πρόσωπο του Ρώσου πρόσφυγα Μιχαήλ Μπακούνιν βρήκαν έναν ικανό και έξυπνο ηγέτη».

Ο Μπακούνιν συνελήφθη με την καταστολή της εξέγερσης. Η τύχη του είχε εξανεμιστεί. Ήταν ήδη καταζητούμενος από τους Ρώσους, οι οποίοι είχαν δημεύσει όλη του την περιουσία και είχαν αφαιρέσει όλα του τα δικαιώματα ήδη από το 1844. Πέρασε 13 μήνες σε φυλακή της Δρέσδης ως θανατοποινίτης. Μια νύχτα οδηγήθηκε έξω, όπου νόμισε ότι θα εκτελεσθεί, αλλά αντί αυτού παραδόθηκε στους Αυστριακούς. Αυτοί τον φυλάκισαν στην Πράγα για 9 μήνες πριν οδηγηθεί στο φρούριο Olmutz όπου αλυσοδέθηκε στον τοίχο επί 2 μήνες. Τον καταδίκασαν για εσχάτη προδοσία σε θάνατο με απαγχονισμό, αλλά αντί αυτού παραδόθηκε στους Ρώσους όπου φυλακίστηκε στο φρούριο Πέτρου και Παύλου (Πετροπαβλόσκ). Εδώ έχασε τα δόντια του από το σκορβούτο και λίγο έλειψε να χάσει τα λογικά του.

Πέρασε σχεδόν 10 χρόνια σε διάφορες φυλακές έως ότου εξορίστηκε στην Σιβηρία το 1857. Εκεί, μόλις ανέκτησε την υγεία του, δραπέτευσε

και κατέφυγε στις ΗΠΑ μέσω Ιαπωνίας και έπειτα στο Λονδίνο στα τέλη του 1861. Η απίστευτη διαφυγή του από τη Σιβηρία (η Ιαπωνία άνοιξε τις πύλες της στη Δύση μόλις το 1853) ενίσχυσε τους μύθους που περιέβαλαν τον Μπακούνιν. Στη φυλακή είχε παραμείνει πανσλαβιστής και σαφώς δεν ήταν ακόμα αναρχικός. Η αγαπημένη τακτική των τσάρων, όπως και των μεταγενέστερων Ρώσων ηγεμόνων, ήταν η απόσπαση ομολογιών από τα θύματά τους. Ο Μπακούνιν το χρησιμοποίησε αυτό για να περιγράψει το πρόγραμμά του στο οποίο συμπεριέλαβε την ιδέα ότι αυτό που χρειαζόταν η Ρωσία ήταν ένα «ισχυρό δικτατορικό καθεστώς» για να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο και η εκπαίδευση. Ενώ μερικοί έχουν σωστά επισημάνει ότι μια τέτοια ομολογία πρέπει να ληφθεί ελάχιστα υπόψη, το 1862 ο Μπακούνιν ακόμα σκεφτόταν ότι «ο τσάρος ήταν σε θέση να συνεργαστεί πραγματικά με το λαό και ότι ο λαός ήταν ικανός να επιβάλλει τη θέλησή του στον τσάρο μέσω μιας Εθνικής Συνέλευσης». [5]

Ωστόσο, παράλληλα και αντίθετα προς όλα αυτά, ανέπτυξε σαφώς τη σκέψη του προς μια ελευθεριακή κατεύθυνση. Το περιοδικό «Η Καμπάνα» του Χέρτσεν δημοσίευσε το 1862 μια ανοικτή επιστολή του με τον τίτλο «Προς τους Ρώσους, Πολωνούς και άλλους Σλάβους φίλους μου». Το τμήμα εκείνο της επιστολής που απευθύνεται στους φοιτητές λέει: «Πηγαίνετε στο λαό. Αυτός είναι η καριέρα σας, η ζωή σας, η επιστήμη σας. Μάθετε από τους ανθρώπους αυτούς πόσο καλύτερα να υπηρετήσετε την υπόθεσή τους! Θυμηθείτε, φίλοι, ότι η μορφωμένη νεολαία δεν πρέπει να είναι ούτε ο δάσκαλος, ο ευεργέτης, ο δικτατορικός ηγέτης του λαού, αλλά μόνο ο μαιευτήρας της αυτοχειραφέτησής του, κάτι που θα τον εμπνεύσει να αυξήσει τη δύναμη των ανθρώπων δραστηριοποιούμενοι από κοινού και συντονίζοντας τις προσπάθειές τους». [6] Εκείνη την περίοδο που η άρνηση παροχής εκπαίδευσης στην εργατική τάξη στις περισσότερες χώρες είχε ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα το ότι η συντριπτική πλειοψηφία των

επαναστατών συγγραφέων προερχόταν από την αστική τάξη. Αφήνοντάς το αυτό κατά μέρος, ο Μπακούνιν προτείνει μια σχέση μεταξύ της «επαναστατικής διάνοησης» και του λαού, άποψη στην οποία οι αναρχικοί πιστεύουν ακόμα μέχρι σήμερα.

Έτσι, απέρριψε τελικά τον παν-σλαβισμό, ειδικά μετά την Πολωνική εξέγερση του 1863, όταν είδε ότι οι Πολωνοί εθνικιστές μέσω της υποστήριξής τους προς τους Σλάβους της Ουκρανίας ενδιαφέρονταν περισσότερο για τα ουκρανικά εδάφη και φοβούνταν μια εξέγερση των αγροτών περισσότερο απ' ό,τι ο τσάρος. Έτσι, στην επιστροφή του επισκέφτηκε τον Μαρξ στο Λονδίνο. Ο Μαρξ τον κάλεσε να γίνει μέλος της Α' και έγραψε σχετικά στον Ένγκελς (στις 4 Νοέμβρη 1864) λέγοντας γι' αυτόν: «Γενικά, είναι ένας από τους λίγους ανθρώπους που έχω δει ότι δεν έχουν παραιτηθεί μετά από 16 χρόνια, αλλά ότι έχουν αναπτυχθεί περαιτέρω»[7].

Ο Μπακούνιν δεν είχε δεν είχε συνειδητοποιήσει ακόμα την αξία της Α' Διεθνούς (που ήταν ακόμα σε μια εμβρυακή μορφή ως μια συνένωση κάποιων βρετανικών συνδικάτων και μερικών Γάλλων οπαδών του Προυντόν ή του Μπλανκί). Πήγε στην Ιταλία όπου εργάστηκε πάνω σε ένα διεθνές πρόγραμμα για την επαναστατική οργάνωση. Σύμφωνα με τον Ντανιέλ Γκερέν, «τα λίγα μέλη της Αδελφότητας ήταν .... προηγούμενοι απόστολοι του δημοκράτη Γκιουζέπε Ματσίνι, από τον οποίο διδάχτηκαν την προτίμησή τους στους μυστικούς συνδέσμους».[8] Ο Μπράϊαν Μόρρις συμπεριλαμβάνει τους Πολωνούς και τους Ρώσους εξόριστους τον κατάλογο αυτό. [9] Από τους σύγχρονους επαναστάτες ο Μπακούνιν κριτικάρεται αρκετά όσον αφορά την υπεράσπιση εκ μέρους του των μυστικών συνδέσμων και αδελφοτήτων αυτήν την περίοδο. Τέτοιου είδους κριτικές εντούτοις, προέρχονται από μια συγκριτικά πιο ασφαλή Δυτική Ευρώπη του 20ού αιώνα ή τις ΗΠΑ όπου οι μαζικές

οργανώσεις είναι γεγονός και οι επαναστάτες είναι συγκριτικά πιο ελεύθεροι να συγκαλούν συνελεύσεις και να κυκλοφορούν διάφορες εκδόσεις. Την εποχή του Μπακούνιν μια τέτοια δραστηριότητα ήταν σχεδόν πάντα παράνομη και οι συντάκτες εφημερίδων κ.λπ. καταδικάζονταν σε πολύχρονες φυλακίσεις και/ή πέθαιναν στη φυλακή. Οι Μαρξ και Ένγκελς κυκλοφόρησαν το «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» μέσω μιας τέτοιας μυστικής οργάνωσης, τη Λίγκα των Δικαίων, και συνέχισαν με άλλη παρόμοια οργάνωση μέχρι να ιδρύσουν τη Διεθνή, παρά το γεγονός ότι ζούσαν σε σχετική ασφάλεια στη φιλελεύθερη Αγγλία. Τα μέλη της ομάδας γύρω από τον Μπακούνιν είχαν δραστηριοποιηθεί σε παρόμοιες μυστικές οργανώσεις για χρόνια, αλλά όμως δεν υπήρξε καμία νόμιμη επαναστατική οργάνωση στην Πολωνία ή τη Ρωσία αυτήν την περίοδο. Στην Ιταλία και τη Γαλλία αυτοί οι μυστικοί σύνδεσμοι, που συχνά βασιζόνταν στους ελευθεροτέκτονες (Freemasons), αποτελούσαν επίσης τον κανόνα. Και δεν αποτελεί εύκολα έκπληξη το ότι κατέληγαν πάντα στο συμπέρασμα ότι «μια οργάνωση που έχει επαναστατικούς σκοπούς πρέπει να πάρει απαραίτητως τη μορφή μυστικής οργάνωσης» [10] Οι σύνδεσμοι αυτοί κατάρτιζαν ένα σύνολο κανόνων λειτουργίας κατάλληλων για τέτοιους ομαδικούς σχηματισμούς, από τους οποίους ο πρώτος με την επωνυμία Επαναστατικός Σύνδεσμος/Αδελφότητα ιδρύθηκε το 1865. Ο Άρθουρ Λένινγκ, εκδότης των Αρχείων Μπακούνιν, επισημαίνει ότι τέτοια προγράμματα και διακηρύξεις αντανακλούν την εξελισσόμενη σκέψη του Μπακούνιν, παρά «τη λειτουργία μιας οργάνωσης». [11] Προορίζονταν να αποτελέσουν ένα σχεδιάγραμμα για μια «ιδανική» οργάνωση παρά την περιγραφή μιας ήδη πλήρως συγκροτημένης οργάνωσης. Το πρώτο απ' αυτά τα ντοκουμέντα, ενώ βαδίζει σαφώς στην πορεία της ελευθεριακής οργάνωσης, έχει τις ρίζες του στην προ-αναρχική φάση του Μπακούνιν. Συνδυάζει τις ιδέες της ελευθεριακής οργάνωσης με τον αντιφατικό στόχο της συγκρότησης ενός κοινοβουλίου: «Για τη διευθέτηση των κοινών υποθέσεων, μια κυβέρνηση και μια περιφερειακή συνέλευση ή κοινοβούλιο θα πρέπει να συγκροτηθούν αναγκαστικά».

[12]

περιγράφει το ακόλουθο πρόγραμμα για την επαναστατική νεολαία στη Ρωσία:

«...πρέπει να πάνε προς το λαό, επειδή σήμερα - και αυτό ισχύει παντού, αλλά και ειδικά στη Ρωσία - έξω από το λαό, έξω από τις ισχυρές εργατικές μάζες των δισεκατομμυρίων, δεν υπάρχει ούτε ζωή ούτε υπόθεση ούτε μέλλον» [15]

«η πρωταρχική ατέλεια που παραλύει σήμερα και καθιστά αδύνατη μια καθολική λαϊκή εξέγερση στη Ρωσία είναι η αυτοσυγκράτηση των κοινοτήτων, η απομόνωση και ο διαχωρισμός των τοπικών αγροτικών κοινωνιών. Οπωσδήποτε, πρέπει να καταστρέψουμε αυτή την απομόνωση και να εισάγουμε το ζωτικής σημασίας ρεύμα της επαναστατικής σκέψης, θέλησης και πράξης στους διαχωρισμένες αυτές κοινωνίες. Πρέπει να συνδέσουμε τους καλύτερους αγρότες όλων των χωριών, των επαρχιών, και εάν είναι δυνατόν, των περιοχών μεταξύ τους, τους προοδευτικούς ανθρώπους, τους φυσικούς επαναστάτες του ρωσικού αγροτικού κόσμου και, όπου είναι δυνατόν, δημιουργώντας τον ίδιο ζωτικής σημασίας σύνδεσμο μεταξύ των εργαζομένων των εργοστασίων και της αγροτιάς.

...Πρέπει να πείσουμε αυτούς τους προοδευτικούς ανθρώπους - και μέσω αυτών, αν όχι όλους τους ανθρώπους τότε τουλάχιστον ένα αρκετά μεγάλο τμήμα τους, το πιο ενεργητικό τμήμα - ότι ο λαός ως σύνολο .... μοιράζεται μια κοινή κακοτυχία και, επομένως, μια κοινή υπόθεση. Πρέπει να τους πείσουμε ότι μια αήττητη δύναμη ζει μέσα στους ανθρώπους, στην οποίσι τίποτα και κανένας δεν μπορεί ν' αντισταθεί, και ότι εάν δεν έχει ακόμα απελευθερώσει τους ανθρώπους είναι επειδή είναι ισχυρή μόνο όταν συγκεντρώνεται και ενεργοποιείται

«Αυτός ο σύνδεσμος αρχίζει από τη βάση ότι οι επαναστάσεις δεν γίνονται ποτέ από τα άτομα ούτε ακόμη και από τις μυστικές αδελφότητες. Είναι, όπως θα λέγαμε, αυτοδημιούργητες, αποτέλεσμα της λογικής των πραγμάτων, από την τάση των γεγονότων και των ενεργειών .... Όλα αυτά μπορεί να τα κάνει μια καλά οργανωμένη κοινωνία, πρώτα να παίξει το ρόλο της μαμής της επανάστασης, διαδίδοντας μεταξύ των μαζών ιδέες σύμφωνες με τα μαζικά ένστικτα, για να οργανώσει όχι τον στρατό της Επανάστασης – γιατί όλος ο λαός πρέπει να είναι πάντα ο στρατός - αλλά κάποιο επαναστατικό γενικό επιτελείο αποτελούμενο από δεσμευμένα, ενεργητικά και ευφυή άτομα που είναι προπάντων όλοι αληθινοί φίλοι των ανθρώπων και όχι να καυχώνται για τον εαυτό τους, με ικανότητα για δράση ως μεσάζοντες μεταξύ της επαναστατικής ιδέας και του ενστίκτου των ανθρώπων. Ο αριθμός των ατόμων αυτών δεν χρειάζεται να είναι τεράστιος. Εκατό στενά και σοβαρά συνδεδεμένοι μεταξύ τους επαναστάτες θα αρκέσουν για το σύνολο της Ευρώπης. Διακόσιοι ή τριακόσιοι επαναστάτες θα είναι αρκετοί για να οργανώσουν τις μεγαλύτερες χώρες». [19]

Στις τελευταίες γραμμές του αποσπάσματος αυτού υπογραμμίζεται αυτή η αντίφαση, όπου ο Μπακούιν φαίνεται να πιστεύει ότι, από τη μια, χρειάζονται 200 ή 300 επαναστάτες στις μεγαλύτερες χώρες, αλλά, από την άλλη, χρειάζονται μόνο 100 (μικρότερος αριθμός) για την Ευρώπη (μια μεγαλύτερη περιοχή).

Αυτή η «αντίφαση» εμφανίζεται επανειλημμένα στα γραπτά του Μπακούιν, όπως για παράδειγμα το 1870 που έγραψε:

«Έτσι, ο μόνος στόχος ενός μυστικού συνδέσμου πρέπει να είναι όχι η δημιουργία μιας τεχνητής δύναμης έξω από το λαό, αλλά η παρακίνηση,

η ένωση και η οργάνωση της αυθόρμητης δύναμης του λαού, επομένως, ο μόνος πιθανός, ο μόνος πραγματικός επαναστατικός στρατός είναι .... η οργάνωση, η οποία πρέπει μόνο να είναι το επιτελείο αυτού του στρατού, ένας διοργανωτής της δύναμης του λαού, όχι η δική του .... Μια επαναστατική ιδέα είναι επαναστατική, ζωτική, πραγματική και αληθινή μόνο επειδή εκφράζει και μόνο όσο αντιπροσωπεύει τα λαϊκά ένστικτα που είναι το αποτέλεσμα της ιστορίας. Το να προσπαθήσουμε να φορτώσουμε στο λαό τη δική μας σκέψη – ξένη προς το ένστικτο του λαού - υπονοεί την επιθυμία να καταστεί υποτακτικός ενός νέου κράτους .... Η οργάνωση πρέπει να δεχτεί με όλη της την ειλικρίνεια την ιδέα ότι η ίδια είναι υπηρέτης και αρωγός, αλλά ποτέ διοικητής του λαού, ποτέ, κάτω από οποιαδήποτε πρόφαση διεύθυνσης ούτε ακόμη και κάτω από την πρόφαση της ευημερίας των ανθρώπων.

Η οργάνωση βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα τεράστιο καθήκον: όχι μόνο να προετοιμάσει την επιτυχία της επανάστασης του λαού μέσω της προπαγάνδας και της ενοποίησης των λαϊκών δυνάμεων, όχι μόνο για να καταστρέψει συνολικά, μέσω της δύναμης αυτής της επανάστασης, ολόκληρη την υπάρχουσα οικονομική, κοινωνική και πολιτική τάξη, αλλά, επιπλέον .... για να καταστήσει αδύνατη μετά από τη λαϊκή νίκη την εγκαθίδρυση οποιασδήποτε κρατικής εξουσίας πάνω στον λαό – ακόμα και την πιο επαναστατική, ακόμα και την δική μας εξουσία - επειδή οποιαδήποτε εξουσία, όπως και να ονομαζόταν, θα υπέβαλλε αναπόφευκτα τους ανθρώπους στην παλαιά σκλαβιά με νέα μορφή .... Είμαστε άσπονδοι εχθροί κάθε επίσημης εξουσίας, ακόμα κι αν είναι υπερ-επαναστατική εξουσία. Είμαστε εχθροί κάθε δημόσια αναγνωρισμένης δικτατορίας, είμαστε κοινωνικοί επαναστάτες αναρχικοί. Αλλά θα ρωτήσετε, εάν είμαστε αναρχικοί τότε με ποιο δικαίωμα επιθυμούμε και με ποια μέθοδο μπορούμε να επηρεάσουμε τους ανθρώπους; Απορρίπτοντας οποιαδήποτε εξουσία, από ποια εξουσία ή, μάλλον, με ποια δύναμη θα κατευθύνουμε την επανάσταση

του λαού; Μια αόρατη δύναμη – μη αναγνωρισμένη από κανέναν, μη επιβαλλόμενη από κανέναν – διαμέσου της οποίας η συλλογική δικτατορία της οργάνωσής μας θα είναι η μόνη δυνατή, όσο περισσότερο παραμένει αόρατη και μη αναγνωρισμένη τόσο περισσότερο παραμένει χωρίς οποιαδήποτε νομιμότητα και σημασία. Φανταστείτε .... μια μυστική οργάνωση που έχει διασκορπίσει τα μέλη της σε μικρές ομάδες σ' ολόκληρη την επικράτεια της αυτοκρατορίας, αλλά είναι εντούτοις σταθερά ενωμένη: εμπνευσμένη από ένα κοινό ιδανικό .... μια οργάνωση που ενεργεί παντού σύμφωνα με ένα κοινό σχέδιο. Αυτές οι μικρές ομάδες, άγνωστες στον οποιονδήποτε ως τέτοιες, δεν έχουν καμία επίσημη αναγνωρισμένη εξουσία, αλλά είναι ισχυρές μέσω του ιδανικού τους, το οποίο εκφράζει την ίδια την ουσία των ενστίκτων, των επιθυμιών και των απαιτήσεων των ανθρώπων ....

Αυτή η δικτατορία είναι απαλλαγμένη από κάθε συμφέρον, ματαιοδοξία και φιλοδοξία και γι' αυτό είναι ανώνυμη, αόρατη και δεν παραχωρεί πλεονέκτημα ή τιμή ή επίσημη αναγνώριση της εξουσίας σε ένα μέλος της ομάδας ή στις ομάδες τις ίδιες. Δεν απειλεί την ελευθερία των ανθρώπων επειδή είναι απαλλαγμένη από κάθε επίσημο χαρακτήρα....» [20]

Αφενός, ο Μπακούιν αναγνώρισε ότι «η μελλοντική κοινωνική οργάνωση πρέπει να πραγματοποιηθεί από τα κάτω προς τα πάνω» [21] Αφετέρου, η δυνατότητα για τη δημιουργία της νέας αυτής κοινωνίας δεν θα ήταν αποτέλεσμα μιας αυθόρμητης επανάστασης, αλλά θα απαιτούσε τη συγκρότηση μια διεθνούς οργάνωσης των επαναστατών που «θα είχε ως κέντρο της την ιδέα και την ομοιότητα του προγράμματος» [22]

Όπως είδαμε, ο Μπακούνιν είχε ιδιαίτερη εμπειρία εξεγέρσεων. Όπως ήταν επίσης φυσικό, όπως και ο Μαρξ, απόστολος του Χέγκελ και, ως εκ τούτου, χρησιμοποίησε τη διαλεκτική μέθοδο με την οποία δύο προφανώς αντιφατικά πράγματα μεταξύ τους θα αλληλεπιδρούσαν για να δημιουργήσουν μια νέα κατάσταση/μια ιδέα που θα ήταν μια πρόοδος και στα δύο. Σ' αυτή τη φάση, στα γραπτά του ο Μπακούνιν υποστήριζε έναν τρόπο ξεπεράσματος της αντίφασης μεταξύ του στόχου μιας ελευθεριακής κοινωνίας και των οργανωτικών μεθόδων μέσω των οποίων έπρεπε να υπερνικηθεί η αυταρχική κοινωνία. Αλλά και πιο πρόσφατοι επαναστάτες που βρίσκονται αντιμέτωποι μ' αυτήν την αντίφαση, τείνουν είτε να υποστηρίζουν ένα έντονα συγκεντρωτικό πολιτικό κόμμα που θα στόχευε την κατάκτηση της κρατικής εξουσίας ή προσποιούνται ότι οι σοβαρές οργανωτικές μέθοδοι δεν είναι απαραίτητες. Ο Μπακούνιν προσπαθούσε να υπερβεί αυτές τις δύο αντιτιθέμενες απόψεις, για να βρεθεί μια νέα λύση που να ικανοποιούσε την πραγματικότητα.

Οι απόψεις του Μπακούνιν σχετικά με την επαναστατική οργάνωση μπορούν να παρουσιαστούν ως κάποια γαμήλια τούρτα με ξεχωριστές, αλλά ανεπίσημα συνδεδεμένες μεταξύ τους, γραμμές επαναστατών. Στην κορυφή θα ήταν οι «100», το γενικό επιτελείο, ο ρόλος του οποίου θα ήταν η δημιουργία και η διατήρηση των άτυπων συνδέσμων μεταξύ των χωρών. Θα επέτρεπαν, από τη μια πλευρά, μια κάποια μελέτη της κατάστασης όταν ο χρόνος θα ήταν ώριμος για την επαναστατική εξέγερση και, από την άλλη, τα μέσα του συντονισμού αυτής της εξέγερσης. Αυτό επρόκειτο να μείνει μυστικό (λόγω του κινδύνου συλλήψεων) και (μετά το 1868) ένα άτυπο σύνολο επαφών που θα προσπαθούσε να επηρεάσει την πορεία των γεγονότων μέσω της δύναμης των ιδεών τους.

Κάτω απ' όλα αυτά θα ερχόταν δεύτερη, μια πολύ πιο μεγάλη και πιο ανοικτή οργάνωση. Αυτή ήταν η Συμμαχία και ο πρώτιστος ρόλος της ήταν να εισάγει τις επαναστατικές ιδέες στις μαζικές οργανώσεις του προλεταριάτου, ειδικότερα μέσω της οικοδόμησης των περιφερειακών τμημάτων της Διεθνούς. Μετά το 1868 η βάση αυτής της «τούρτας» θα ήταν η ίδια η Διεθνής. Η βάση επρόκειτο να είναι η δημιουργία οργανώσεων αγώνα της εργατικής τάξης που θα ευνοούσαν την άμεση δράση και θα απέρριπταν την πολιτική (δηλ. εκλογική) δραστηριότητα. Η Συμμαχία θα δρούσε μέσα στη Διεθνή για να ωθήσει αυτή την πολιτική στο προσκήνιο. Αυτό ήταν απαραίτητο επειδή, έγραφε ο Μπακούνιν, οι μάζες των εργαζομένων - όντας αναλφάβητες και δουλεύοντας πολλές ώρες ακριβώς για να επιζήσουν - δεν θα μπορούσαν να προσεταιριστούν το σοσιαλισμό μόνο μέσω αφηρημένων ιδεών.

Έγραψε γι' αυτό ο Μπακούνιν:

«Έπεται στη συνέχεια, ότι προκειμένου ν' αγγίξουμε την καρδιά και να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη, τη συγκατάθεση, την υποστήριξη και τη συνεργασία των αναλφάβητων μαζών του προλεταριάτου - και η μεγάλη πλειοψηφία των προλεταρίων ανήκει δυστυχώς ακόμα σ' αυτήν την κατηγορία - είναι απαραίτητο να αρχίσουμε να μιλάμε στους εργαζομένους όχι για τα γενικά βάσανα του διεθνούς προλεταριάτου συνολικά, αλλά ιδιαίτερα για τις δικές τους, καθημερινές, ιδιωτικές τους κακοτυχίες. Είναι απαραίτητο να τους μιλήσουμε για τις συνθήκες εργασίας τους, στη συγκεκριμένη τοποθεσία όπου ζουν, για τις άσχημες συνθήκες και τις πολλές ώρες που εργάζονται, για τους μικρούς μισθούς τους, τις προστυχίες του εργοδότη τους, το υψηλό κόστος ζωής και πόσο αδύνατο είναι γι' αυτούς να δημιουργήσουν και συντηρήσουν μια οικογένεια. [23]

Αυτή ήταν η όλη εργασία την οποία ο Μπακούνιν θεώρησε απαραίτητη για την προετοιμασία της επανάστασης. Αλλά δεν θεώρησε ότι έπρεπε να γίνει από πάνω προς τα κάτω, ακριβώς το αντίθετο, διακηρύσσοντας, επίσης, ότι «η επανάσταση των λαών ... θα δημιουργήσει την επαναστατική της οργάνωση από τα κάτω προς τα πάνω και από την περιφέρεια προς το κέντρο, σύμφωνα με την αρχή της ελευθερίας».[24]

«Όσον αφορά την οργάνωση της Κομμούνας, θα υπάρξει μια ομοσπονδία των μόνιμων οδοφραγμάτων και το Επαναστατικό Συμβούλιο της Κομμούνας θα λειτουργήσει με έναν ή δύο εκπροσώπους από κάθε οδόφραγμα, ένα ανά οδό ή ανά περιοχή, οι οποίοι θα είναι εντολοδόχοι με δεσμευτικές εξουσιοδοτήσεις, υπεύθυνοι και πάντα ανακλητοί». [25] Θα δημοσιευθεί μια έκκληση προς όλες τις επαρχίες, τις κοινότητες και τις ενώσεις προσκαλώντας τους να ακολουθήσουν το παράδειγμα της πρωτεύουσας, να αναδιοργανωθούν αρχικά σύμφωνα με τις επαναστατικές απόψεις και μετέπειτα να εξουσιοδοτήσουν εκπροσώπους σε ένα συμφωνημένο χώρο συνέλευσης (όλοι αυτοί οι εκπρόσωποι θα έχουν δεσμευτικές εξουσιοδοτήσεις, θα είναι υπεύθυνοι και θα ανακαλούνται) προκειμένου να δημιουργηθεί η ομοσπονδία των επαναστατικών ενώσεων, των κοινοτήτων και των επαρχιών με βάση τις ίδιες αρχές και για να οργανωθεί έτσι μια επαναστατική δύναμη ικανή να νικήσει την αντίδραση. Δεν θα σταλθούν οπουδήποτε επίσημοι επαναστατικοί κομισάριοι, αλλά θα αποσταλούν επαναστάτες προπαγανδιστές σε όλες τις επαρχίες και τις κοινότητες και, ιδιαίτερα, στους αγρότες που δεν μπορούν να επαναστατήσουν για λόγους αρχών, Δεν θα υπάρξουν ούτε τα διατάγματα οποιασδήποτε δικτατορίας, αλλά μόνο η πράξη της ίδιας της επανάστασης, δηλαδή, οι διαδικασίες αυτές που θα εξασφαλίσουν αναπόφευκτα σε κάθε κοινότητα την πλήρη διακοπή της νομικής και επίσημης ύπαρξης του Κράτους». [26]

Αυτό δεν αποτελεί απλώς ένα ιστορικό ζήτημα. Είναι αλήθεια ότι στις δυτικές χώρες οι επαναστάτες είναι γενικά ελεύθεροι να πουλούν εφημερίδες και να παίρνουν μέρος σε συνεδριάσεις μ' έναν τρόπο που δεν ίσχυε γενικά στην εποχή του Μπακούνιν. Αλλά αυτός ο φιλελευθερισμός του Κράτους είναι, κατά ένα μεγάλο μέρος, αντιμετωπίζεται ως σοβαρή απειλή. Όπου οι επαναστάτες της μιας ή της άλλης μορφής έχουν αντιμετωπιστεί ως απειλή, από τους «Μαύρους Πάνθηρες, στο ιρλανδικό κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων, το κίνημα της δεκαετίας του 1970 στην Ιταλία, το γάντι έχει πλέον πεταχτεί και η πλήρης αντιπαράταξη της κρατικής καταστολής, συμπεριλαμβανομένης της εισχώρησης στις οργανώσεις αυτές και της προβοκάτσιας, έχει χρησιμοποιηθεί ενάντια σ' αυτές. Προς το παρόν, η σχετικά ασήμαντη απειλή των ομάδων του λεγόμενου BlackBloc στις διαδηλώσεις κατά της παγκοσμιοποίησης (σ.τ.μ.: το κείμενο γράφτηκε το 2001-2002 εποχή των σχετικών διαδηλώσεων) προκαλεί μια αυξανόμενη αντίδραση και ανάπτυξη της κρατικής καταστολής, συμπεριλαμβάνοντας τώρα και έναν μοιραίο πυροβολισμό. (σ.τ.μ.: εννοεί το θάνατο του Κάρλο Τζουλιάνι στη Γένοβα). Τα γραπτά του Μπακούνιν παρέχουν σε μας την αφετηρία για να εξετάσουμε την προφανή αντίφαση μεταξύ της επιθυμίας για τη δημιουργία μιας ελευθεριακής κοινωνίας και της ανάγκης να νικήσουμε ένα ισχυρό και αυταρχικό Κράτος για να το επιτύχουμε.

Σημειώσεις

(Τα περισσότερα από τα ντοκουμέντα που παρατίθενται εδώ ως URL μπορούν επίσης να βρεθούν και στην ιστοσελίδα για τον Μιχαήλ Μπακούνιν στη διεύθυνση <http://struggle.ws/anarchists/bakunin.html> Επίσης, εφόσον ο

συγγραφέας παραθέτει αγγλόγλωσσα ντοκουμέντα εμείς αφήνουμε τους τίτλους ω έχουν)

1. Στο To the Finland Station, Edmund Wilson, Fontana 1960, p271
2. ΟΜπακούινιστο Who am I, p126, No Gods, No Masters Vol 1, απότο La Commune de Paris et la notion de l'Etat 1870, Oeuvres IV, p249ff
3. Στο Brian Morris, Bakunin: The Philosophy of Freedom, 1993, p14
4. Appeal to the Slavs (1848), στο Bakunin on Anarchism, Sam Dolgoff, Black Rose Books, 1972, p63-68
5. Brian Morris, Bakunin: The Philosophy of Freedom, 1993, p26
6. Sam Dolgoff, ed, Bakunin on Anarchy, New York, 1973, p388
7. Στο Brian Morris, Bakunin: The Philosophy of Freedom, 1993, p29
8. Daniel Guerin στο No Gods No Master Vol 1, p 132

9. Brian Morris, Bakunin: The Philosophy of Freedom, 1993, p30

10. Bakunin in The Program of the Brotherhood (1865)
όπωςδημοσιεύτηκεστο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p138

11. No Gods No Master Vol 1, p 132

12. Bakunin in The Program of the Brotherhood (1865)
όπωςδημοσιεύτηκεστο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p142

13. Bakunin in The Program of the Brotherhood (1865)
όπωςδημοσιεύτηκεστο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p133
- 137

14. Report from a Russian positivist στο Brian Morris, Bakunin: The
Philosophy of Freedom, 1993, p34

15. Bakunin, Statism and anarchism, Appendix A (1873), ed Marshal Shatz,
Cambridge University Press, 1990, p212

16. Bakunin, Statism and anarchism, Appendix A (1873), ed Marshal Shatz,
Cambridge University Press, 1990, p215

17. Bakunin, Statism and anarchism (1873), ed Marshal Shatz, Cambridge University Press, 1990, p6

18. Thecapitalistsystem, το οποίο μπορεί να βρεθεί και στην ακόλουθη διεύθυνση
http://struggle.ws/anarchists/bakunin/writings/capitalist_system.html

19. Bakunin in Program and Object of the Secret Revolutionary Organisation of the International Brotherhood (1868) όπως δημοσιεύτηκε στο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p156

20. Bakunin to Nechayev on the role of secret revolutionary societies, June 2, 1870, ντοκουμέντο το οποίο μπορεί επίσης να βρεθεί και στη διεύθυνση

http://struggle.ws/anarchists/bakunin/writings/nechayev_secret_disagree.html

21. TheParisCommuneandtheIdeaoftheState (1871), το οποίο μπορεί επίσης να βρεθεί και στη διεύθυνση

<http://flag.blackened.net/daver/anarchism/bakunin/paris.html>

22. Bakunin in The Program of the Brotherhood (1865) as published in God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p139

23. Founding of the Workers International,

<http://flag.blackened.net/daver/anarchism/bakunin/bakunin3.html>

24. Bakunin in Program and Object of the Secret Revolutionary Organisation of the International Brotherhood (1868) όπως δημοσιεύτηκε στο *God and the State, No Gods, No Masters Vol 1*, p155

25. Bakunin in Program and Object of the Secret Revolutionary Organisation of the International Brotherhood (1868) όπως δημοσιεύτηκε στο *God and the State, No Gods, No Masters Vol 1*, p155

26. Bakunin in Program and Object of the Secret Revolutionary Organisation of the International Brotherhood (1868) όπως δημοσιεύτηκε στο *God and the State, No Gods, No Masters Vol 1*, p156

* ***Το κείμενο αυτό γράφτηκε από τον Andrew Flood με τον τίτλο «Bakunin's idea on revolutionary organisation» («Οι ιδέες του Μπακούνιν για την επαναστατική οργάνωση») και δημοσιεύτηκε στο τεύχος 6 (Χειμώνας 2002) του περιοδικού «Red and Black Revolution», της ισπανικής αναρχοκομμουνιστικής οργάνωσης Workers Solidarity Movement (WSM – Κίνημα Εργατικής Αλληλεγγύης). Ελληνική μετάφραση «ούτε θεός-ούτε αφέντης», 4 Γενάρη 2008.***

